

VLAAMS PARLEMENT

Zitting 1996-1997

29 mei 1997

HANDELINGEN

COMMISSIEVERGADERING

COMMISSIE VOOR ONDERWIJS, VORMING EN WETENSCHAPSBELEID

Interpellatie van mevrouw Cecile Verwimp-Sillis tot de heer Luc Van den Brande, minister-president van de Vlaamse regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Wetenschap en Technologie, over steun voor onderzoek naar het klonen van dieren en mensen en de informatie naar de bevolking toe inzake het biotechnologisch onderzoek
Met redenen omklede motie

Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid

Donderdag 29 mei 1997

VOORZITTER : De heer Gilbert Vanleenhove

– *De interpellatie wordt gehouden om 11.20 uur.*

Interpellatie van mevrouw Cecile Verwimp-Sillis tot de heer Luc Van den Brande, minister-president van de Vlaamse regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Wetenschap en Technologie, over steun voor onderzoek naar het klonen van dieren en mensen en de informatie naar de bevolking toe inzake het biotechnologisch onderzoek

De voorzitter : Aan de orde is de interpellatie van mevrouw Verwimp tot de heer Van den Brande, minister-president van de Vlaamse regering, Vlaams minister van Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Wetenschap en Technologie, over steun voor onderzoek naar het klonen van dieren en mensen en de informatie naar de bevolking toe inzake het biotechnologisch onderzoek.

Mevrouw Verwimp heeft het woord.

Mevrouw Cecile Verwimp-Sillis : Mijnheer de minister-president, collega's, gisteren zei een interpellant tijdens de discussie over de universele dienstverlening in de plenaire vergadering dat onze leefwereld in de eenentwintigste eeuw voor een groot deel zal worden bepaald door de informatietechnologie. Ik ben de laatste om dat te ontkennen, maar denk persoonlijk dat de leefwereld van de mens van de eenentwintigste eeuw nog veel sterker zal worden beïnvloed door de biotechnologie en meer bepaald door de genetische manipulatie.

Met leefwereld bedoel ik dan de intensieve leefwereld als voeding, leefmilieu en zo meer, inclusief de voortplanting. België scoort op het vlak van biotechnologie en genetische manipulatie vrij hoog. Dit kan worden toegeschreven aan de kwaliteit van onze wetenschappers, maar ook aan de afwezigheid van enige regelgeving of debat terzake. In België

en in Vlaanderen steunt de wereld van de biotechnologie op het gezond verstand en op de consensus van de wetenschappers.

De Vlaamse regering beseft ten volle dat de biotechnologie ongekende mogelijkheden biedt. In dit licht werd onlangs het Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB) opgericht. Ook komt een groot deel van de extra twintig miljard frank die tijdens deze legislatuur werd uitgetrokken voor het wetenschappelijk onderzoek, bij deze technologie terecht.

Wij zijn er ons goed van bewust dat biotechnologie vele mogelijkheden biedt, maar ook grenzen heeft. Waar liggen nu die grenzen ? De recentste ontwikkelingen liggen op het vlak van het klonen van zoogdieren. Is daarmee de grens bereikt ? Velen denken dat hiermee de grens reeds overschreden is. Maar wie oordeelt daarover?

Het klonen van zoogdieren is niet alleen in wetenschappelijke kringen een vaststaand feit geworden. Er wordt nu reeds gesproken over het klonen van mensen. Wie weet wordt daar zelfs al werk van gemaakt. Tot voor kort maakte het klonen van hogere zoogdieren nog deel uit van de science fiction, maar nu is dit werkelijkheid geworden. Het is technisch perfect mogelijk de mens te klonen. Ik zal u niet beschrijven hoe men daarbij te werk gaat en waartoe dit kan leiden, maar de fictie wordt ruim overtroffen door de realiteit.

Voor mij rijst dan ook de cruciale vraag of alles wat technisch mogelijk is, ook geoorloofd is. In het Europees Parlement heeft men reeds in oktober 1993 een resolutie gestemd tegen het klonen van menselijke embryo's. In maart 1997 werd in datzelfde parlement een resolutie aangenomen tegen het klonen in het algemeen, dus ook vanuit volwassen cellen. In een aantal landen werd reeds wetgevend werk verricht om het klonen van mensen en dieren te verbieden.

Verwimp-Sillis

Hoe ver staat men in België ? Wat zijn onze bevoegdheden terzake ? We kunnen dit immers niet aan de wetenschappers overlaten. Zij hebben een andere taak : zij moeten nieuwsgierig zijn en hun leven lang nieuwsgierig blijven. Zij moeten proberen grenzen te verleggen. Politici daarentegen hebben de taak de uiteindelijke grenzen te bepalen en de mensen te informeren, eventueel na consultatie van de wetenschappers.

Mijnheer de minister-president, sta mij toe even te citeren uit uw beleidsbrief Het wetenschaps- en technologiebeleid in Vlaanderen, de beleidsprioriteiten voor de periode 1995-1999. Op pagina acht lezen we daar, en ik citeer : alleen door een gerichte duiding van en een voorlichting over de impact van wetenschap en technologie op het dagelijks leven, kan de burger voldoende worden gewapend om ook op dit domein zijn stem te laten horen. Ook belangrijke en ingrijpende beslissingen in verband met wetenschap en technologie moeten aan het democratisch proces worden onderworpen. Einde citaat.

U bent het waarschijnlijk met mij eens als ik zeg dat deze belangrijke technologische ontwikkelingen aan een democratisch debat, een democratische inspraak en een democratische informatieverlening moeten worden onderworpen.

Reeds in 1994 heeft de Minaraad in haar advies over de genetisch gemanipuleerde organismen aangedrongen op de instelling van een maatschappelijk comité. Dat advies is tot op heden bij een vrome wens gebleven. Het VIB beschikt over een TA-afdeling waar alle maatschappelijke aspecten van de biotechnologie worden onderzocht en bekendgemaakt aan de bevolking. Wij hebben daar onlangs nog een informatiebundeltje over ontvangen. Indien ik mij niet vergis, beschikt het VIB voor haar TA-afdeling over een budget van twintig miljoen frank. Die TA-afdeling is nu ongeveer een jaar operationeel. Is dit bundeltje het enige wat er is gebeurd om het publiek voor te lichten ?

Voor mij kan het op die manier niet verder. Dit is duidelijk gekleurd en eenzijdig. Maatschappelijke informatie moet vanuit verschillende hoeken komen, niet enkel vanuit wetenschappelijke hoek. De wetenschap mag niet alleen oordelen over de wetenschappelijke impact van nieuwe technologieën. De informatie moet veel breder zijn. Het ethische aspect mag daarbij zeker niet ontbreken.

Ik kom tot mijn concrete vragen. Is er in de budgetten die de Vlaamse regering aan onderzoek en ontwikkeling besteedt, voorzien in subsidies aan personen, instellingen of bedrijven die werken aan het klonen van zoogdieren en eventueel van mensen ? Op welke manier heeft de Vlaamse overheid de bevolking tot nog toe objectief geïnformeerd over de gevaren en mogelijkheden van de ontwikkeling van de genetische manipulatie ?

Ik zou de voorzitter van deze commissie en de commissieleden willen vragen om hierover een uitvoerig parlementair debat in het Vlaams Parlement te houden.

De voorzitter : Minister-president Van den Brande heeft het woord.

Minister-president Luc Van den Brande : Mijnheer de voorzitter, collega's, ik zal uiteraard antwoorden op de twee vragen van mevrouw Verwimp. Ik zal een stuk naar voor brengen uit een vrij wetenschappelijke nota om duidelijk te maken wat klonen eigenlijk is.

Sinds de geboorte van het schaap Dolly blijkt er bij het grote publiek heel wat verwarring te bestaan over het onderwerp klonen. Klonen is nochtans een verschijnsel dat in de dagelijkse wereld van de mensen voorkomt. Klonen kan immers worden beschreven als het produceren van een genetisch identieke kopie of een verzameling van identieke kopieën van een individu. Een klassiek voorbeeld van een natuurlijke kloon is een eeneïge tweeling. In de tuin gebruikt men vaak klonen om bijvoorbeeld aardbeien of populieren te vermenigvuldigen zonder bevruchting. Men neemt dan een loot of een ent om van een individuele plant een genetisch identieke kopie te maken. In dit geval spreken we van stikken, enten of loten.

Uit een aantal commentaren blijkt – en ik deel de bezorgdheid van mevrouw Verwimp – dat het pas sinds Dolly mogelijk is om dieren te klonen. Ik heb hierover wetenschappelijke informatie ingewonnen, en het blijkt dat dit niet waar is. Het is al verschillende jaren mogelijk om aan de hand van een embryo in een erg vroege fase van ontwikkeling die bestaat uit een heel beperkt aantal cellen, genetisch identieke lammeren te produceren.

Er bestaan hiervoor momenteel verschillende technieken. Bij een eerste benadering wordt het natuurlijke verschijnsel van het ontstaan van identieke tweelingen nagebootst. Van een embryo van 16 of 32 cellen kleiner dan 0,1 mm worden twee celgroepjes gemaakt die worden ingebracht bij de

Van den Brande

draagmoederkoeien. Elk celgroepje kan uitgroeien tot een kalf. Beide kalveren zijn genetisch identiek. Met een andere aanpak worden embryonale cellen vermenigvuldigd en vervolgens versmolten met eicellen die geen celkern meer bezitten. De versmolten eicellen kunnen worden ingeplant in draagmoederkoeien en uitgroeien tot vrijwel genetisch identieke kalveren.

Het nieuwe aan Dolly is dat het schaap is ontstaan uit het genetisch materiaal dat aanwezig is in een volwassen cel, namelijk uit de uiercel. Dit betekent dat het mogelijk wordt om van het beste dier van een schapenkudde een aantal klonen te produceren. Meer in het algemeen is het dus mogelijk om van volwassen dieren identieke exemplaren te maken. Dat is een belangrijk onderscheid.

Ik wil even de aanpak detailleren, omdat het goed is om aan te geven hoe het er juist aan toe gaat, want er rijzen natuurlijk een aantal ethische en maatschappelijke vragen. Uit een uiercel wordt de kern verwijderd. Die kern wordt overgebracht in een onbevuchte eicel waaruit de eigen kern is verwijderd. Met klassieke reageerbuistechnieken wordt het beginnend embryo gekweekt. Het embryo wordt overgebracht in de draagmoeder en groeit uit tot een kalf. Doordat de genetische informatie in elke uiercel van eenzelfde moederschaap identiek is, kan men vertrekkend van meerdere kernen geïsoleerd uit verschillende uiercellen van eenzelfde schaap, identieke kopieën produceren van het moederschaap.

Wetenschappelijke informatie leert ons dat deze technologie bij schapen nog erg inefficiënt blijkt te zijn. Uw bezorgdheid gaat uit naar mensen. Uit de beschikbare wetenschappelijke informatie blijkt dat er nog geen technologie voor mensen bestaat. Ik zeg wel : nog niet. Vanuit conceptueel oogpunt kan men echter wel veronderstellen dat deze technologie op termijn ook op mensen kan worden toegepast.

Precies omwille van deze theoretische overdenking wordt wereldwijd gevraagd om deze aangelegenheid vanuit bio-ethisch standpunt te evalueren. Dat mag dus niet enkel gebeuren vanuit een algemeen maatschappelijk standpunt. Uit een aantal gesprekken weet ik dat dit ook leeft in de wetenschappelijke wereld. U hebt in uw slotbedenking gezegd dat men niet alles aan de wetenschap en de wetenschappers mag overlaten. U hebt natuurlijk gelijk, maar men mag het niet voorstellen alsof de wetenschappers niet tot de menselijke soort behoren.

De pro's en contra's van de mogelijkheid tot het klonen van mensen en dieren moeten vanzelfsprekend met zorg worden afgewogen. U hebt gelijk als u zegt dat we op wetgevend vlak nog nergens staan. In het Europees Parlement werd daarover wel een groot debat gevoerd. Tijdens die discussie zijn verschillende meningen verwoord. Ik deel uw zorg om op wettelijk vlak enige vooruitgang te boeken.

Men kan toch de volgende essentiële bedenking maken : twee klonen van eenzelfde mens zullen niet twee volkomen identieke individuen opleveren. Zelfs voor het klonen van dieren is de technologie op een aantal punten nog zeer inefficiënt. Men zegt me dat de wetenschap nog geenszins in staat is om die techniek reeds op de mens toe te passen.

Verder is het een feit dat twee mensen die uit identiek genetisch materiaal zijn samengesteld, niet twee identieke individuen worden. Ons referentiepunt is de ervaring : eeneiige tweelingen. Uit onderzoek blijkt dat ze er wel identiek uitzien, maar het gaat om individuen met een eigen persoonlijkheid en karakter. De mens is voor een groot deel gedetermineerd door zijn genetisch materiaal, maar opvoeding, ervaring en andere omgevingsfactoren bepalen het wezen van de persoonlijkheid evenveel. Zelfs met een theoretisch model dat het klonen van dieren automatisch en probleemloos op de mens zou transponeren, is er geen wetenschappelijke basis om te zeggen dat men tot identieke personen kan komen.

Afgezien van deze wetenschappelijke beschouwingen moet er natuurlijk een maatschappelijk, bio-ethisch debat worden gevoerd. Dat moet leiden tot het vastleggen van bio-ethische normen.

Ik antwoord nu op uw vragen. Wat uw eerste vraag betreft, besteedt de Vlaamse regering geen budgetten aan onderzoek naar en ontwikkeling van het klonen van mensen. In Vlaanderen gebeurt ook geen onderzoek dat vergelijkbaar is met het onderzoek dat de basis vormt voor de creatie van Dolly, namelijk de productie van identieke kopieën van volwassen dieren. Dat is belangrijk. Het klonen van zoogdieren via transplantaties van kernen van embryonale cellen in eicellen zou volgens mijn informatie niet gebeuren in de Vlaamse laboratoria. Volgens alle geraadpleegde bronnen is het onderzoek in de fertiliteitssector beperkt tot de optimalisatie van kunstmatige inseminatie en in vitro fertilisatie.

Van den Brande

Ik behandel nu uw tweede vraag. In het kader van de beheersovereenkomst tussen het Vlaams Instituut voor de Biotechnologie en de Vlaamse regering heeft het VIB de uitdrukkelijke opdracht gekregen om aan publieksvoorlichting te doen. Het jaarrapport van het VIB over het eerste werkingsjaar – 1996 – is opgesteld. Daarin wordt, namens het VIB en ikzelf, aangeboden om daarover van gedachten te wisselen. Ik had dat reeds toegezegd bij de oprichting van het VIB. De brief met dat aanbod is ondertekend en verstuurd.

Er zijn al enkele publieksvoorlichtingsacties georganiseerd. Zo werd onder meer in samenwerking met het Centrum voor menselijke erfelijkheid van de KU Leuven een brochure uitgegeven. Die brochure draagt als titel : Aan genen zijde – overerving bij de mens. Andere acties waren onder meer de deelname aan Technoland 1996. Daar werden informatieve folders over de toepassing van de biotechnologie verspreid. Recentelijk werd door het VIB ook een verklarende nota verspreid ; naar aanleiding van de invoering in Europa van transgene soja en maïs. Het VIB heeft ook gebruik gemaakt van de moderne communicatiemiddelen om het publiek te informeren. Er werd een website gecreëerd, waar eveneens informatie kan worden bekomen over biotechnologie. Ten slotte werden door VIB-medewerkers tal van voordrachten gegeven over de mogelijkheden en de gevaren van de ontwikkelingen in de biotechnologie. Daarin werd heel duidelijk de maatschappelijke en ethische dimensie van de problematiek naar voren gebracht.

Erg recent werd binnen het VIB een communicatiemanager aangeworven die precies de publieksvoorlichtingsacties zal stimuleren en een globale strategie zal uitwerken om aan het brede publiek informatie te verstrekken over de biotechnologie. Ik heb ook nog een aantal definities genoteerd met betrekking tot termen zoals DNA, chromosoom, gen, eiwitten, proteïne, cel en kern. Ik zal u deze echter besparen, en zodoende op dit punt mijn antwoord op de vragen die ten grondslag liggen aan deze interpellatie, beëindigen.

De voorzitter : Zowel de vraag als het antwoord waren erg leerzaam.

Mevrouw Verwimp heeft het woord.

Mevrouw Cecile Verwimp-Sillis : Mijnheer de voorzitter, ik wil in de eerste plaats de minister-president danken voor zijn les biologie. Natuurlijk weet

ik niet hoe u de vraag om informatie in de sector hebt geformuleerd, maar het onderzoek inzake genetische manipulatie kan bezwaarlijk worden herleid tot de vraag of er wordt gewerkt aan het klonen van mensen. Deze techniek wordt ook gebruikt in de landbouw, waar men werkt aan veredelings- of veranderingstechnieken. Ook in de farmaceutische industrie komt dit voor. Er bestaan immers een aantal ziekten waarvoor momenteel geen geneesmiddel voorhanden is. Wat dat betreft, zoekt men een oplossing in de richting van het klonen : zo zouden de ouders van een ziek kind een geschikte donor voor hun kind kunnen vinden dankzij de techniek van het klonen. Ik ben niet echt overtuigd door uw antwoord.

Minister-president Luc Van den Brande : Mevrouw Verwimp, ik probeer op uw vragen te antwoorden. Bijkomend heb ik even het wetenschappelijke evolutieproces terzake willen aangeven, omdat antwoorden anders geen zin had. Ik betwist helemaal niet dat de techniek in veel andere sectoren aanwezig is : uw verwijzing naar de farmaceutische industrie is correct. Maar ik heb er eerlijk gezegd wat moeite mee nadien in uw repliek te horen te krijgen dat u niet voldaan bent. Ligt dat aan mij ? Ik antwoord heel concreet op de door u gestelde vragen. Misschien had u dus andere vragen moeten stellen.

Mevrouw Cecile Verwimp-Sillis : Misschien kunt u wel een geschikte vraag suggereren waarop ik dan wel een afdoend antwoord zou krijgen.

Minister-president Luc Van den Brande : Ik mag niet interpelleren, ik mag enkel antwoorden. (*Gelach*)

Mevrouw Cecile Verwimp-Sillis : Wat het luik van het VIB betreft, meer specifiek de ethische en maatschappelijke discussie daarbij, hebt u ons gezegd dat een communicatiemanager werd aangesteld. Graag had ik van u vernomen wie de andere personen zijn die deze discussie leiden bij het VIB. Dat er wetenschappers bij betrokken zijn, kan ik me wel voorstellen. Maar wat met de anderen ? De vraag blijft immers natuurlijk hoe onafhankelijk de wetenschap is : hoe wordt deze gestuurd ? Wie stuurt ze ? Wie heeft daar iets in de pap te brokken ? Met welke opties zijn die mensen bezig ? Een consensus zoals deze nu onder wetenschappers bestaat, kunnen we toch moeilijk als democratisch bestempelen, hoe veel gezond verstand deze ook inhoudt.

Minister-president Luc Van den Brande : Mijnheer de voorzitter, in de voorbije periode hebben we

Van den Brande

met de verantwoordelijken van het VIB uiteraard veel gesprekken gevoerd over de uitwerking en invulling van de opdracht van dat instituut. Mevrouw Verwimp, ik heb heel concreet op uw vragen geantwoord, zowel op de eerste als op de tweede. Ik heb verklaard dat er een beslissing werd genomen om die verantwoordelijke aan te stellen, omdat we gezamenlijk aanvoelden dat er zich qua communicatie en informatie een probleem stelde. Deze verantwoordelijke werd heel recent aangesteld. Meer in het algemeen zijn we samen met de AWI aan het zoeken hoe we, niet enkel vanuit het VIB maar ook ruimer, informerend en sensibiliserend terzake kunnen optreden.

Verder ligt de aanpak van het ethische debat iets minder eenvoudig. Het is misschien vreemd dat ik dit, als regeringsverantwoordelijke, zeg, maar ik meen dat het de opdracht is van politieke partijen, van een aantal dragers van de democratie, van studiecentra, om een bepaalde evolutie voor te stellen. Ik zou wel willen, maar het opstellen van een ethische decreetgeving behoort niet tot mijn bevoegdheden, noch tot dat van de andere Vlaamse ministers. Ik wil niet teveel gebruik maken van dit bevoegdheidsgegeven, maar bovendien moet dit debat over de grenzen van alle niveaus heen gebeuren. Het debat in het Europees parlement heeft aangegeven dat daarover grondige meningsverschillen bestaan. Dat heeft misschien iets te maken met het feit dat men niet heel goed kan bevroeden wat de betekenis is van deze evolutie en wat de gevolgen ervan zullen zijn in de tijdspanne tussen het heden en de toekomst. In elk geval kan ik bevestigen dat we, naast de concrete beslissing in het VIB, meer aandacht zullen besteden aan de

informatieverstrekking. Deze vormt immers de basis om tot een opvatting te komen.

De voorzitter : Ik stel voor dat we de brief in verband met de gedachtewisseling met het VIB, die ons via de minister-president zal bereiken, afwachten. Zo zullen we kunnen beslissen over het verzoek van mevrouw Verwimp tot een gedachtewisseling over deze problematiek in de Commissie.

Mevrouw Verwimp heeft het woord.

Mevrouw Cecile Verwimp-Sillis : Mijnheer de voorzitter, ik wil aankondigen dat ik een met redenen omklede motie indien inzake deze problematiek. Ik wil ook de aanwezige leden, die naar mijn interpellatie hebben geluisterd en zich eveneens zorgen maken over deze zaak, oproepen om deze eventueel mee te ondertekenen.

Met redenen omklede motie

De voorzitter : Door mevrouw Verwimp-Sillis werd tot besluit van deze interpellatie een met redenen omklede motie aangekondigd. Ze moet uiterlijk 24 uur na de sluiting van de vergadering zijn ingediend.

Het parlement zal zich daarover tijdens een volgende plenaire vergadering uitspreken.

Het incident is gesloten.

[...]

– *De vergadering wordt gesloten om 12.05 uur.*
